

ZUCHT NAAR IDENTITEIT: ONVERMIJDELIJK, GEVAARLIJK OF NOODZAKELIJK?

Amerongen, 10 februari 2019

De Nederlandse identiteit bestaat niet. En evenmin hoeven we gebukt te gaan onder een volkskarakter. Maar wel zijn er favoriete zelfbeelden en nationaal dan wel regionaal gekleurde eigenaardigheden. Wonen en leven in een moerasdelta veronderstelt de aanmaak van een spiritueel overlevingspakket. Dat is vooral gegroeid uit gelijkheidsverbeelding, een begrip dat tegelijkertijd een woord herbergt dat in Nederland ook zoiets als kapesones betekent: verbeeld je maar niets. Wel heel populair is de ontkenning van wat dan ook aan gemeenschappelijks in de collectieve mentaliteiten. Dat brengt vanzelf een warm gevoel van verbondenheid tot stand. Verder heeft de sterk verstedelijkte samenleving mentale uitrustingen in de hand gewerkt, die het voortbestaan daarvan moeten garanderen: zelfredzaamheid, een sterk gevoel voor pragmatiek, tolerantie, ondernemen en een diepe afkeer van autoritaire praalzucht, heldenverering, aanstellerij en opzichtigheid in het algemeen. Veel daarvan is nog goed zichtbaar in de Nederlandse samenleving van nu. Maar zijn we nog steeds kooplieden, voor alles gedreven door schipperen en marchanderen? Passen poldermodel, populisme en gedoogklimaat daar ook nog bij? Zijn we echt nog wel zo tolerant in dienst van de nationale handelsbelangen? En vergaderen we ons niet de vergetelheid in met die alom gehuldigde afkeer van geprononceerd leiderschap? Maar de zucht naar identiteit neemt alleen maar toe. De vertrouwde kaders van geloof en ideologie zijn voor velen vervaagd. Vooral in het voorheen zo verzuilde Nederland is dat hard aangekomen: zonder duidelijk gezicht, houvast en ritueel kun je niet leven. Het eigen verleden blijkt nog het best te werken als voorraadkamer voor de verversing van de bestaande mentaliteiten en houvasten. Alleen wordt dat in toenemende zin op de maat gesneden van wat ons nu het best bevalt. Wat daarbuiten ligt, vlakken we uit na het aanbieden van excuses. Daarmee zijn de poorten geopend naar het zwelgen in een nostalgie, die al gauw overslaat naar een ongewenst nationalisme als aanmaakplaats voor superioriteitsgevoelens – met als hoofdnummer het optrekken van schuttingen tussen wat eigen is en wat vreemd moet heten. Maar hoe moet het dan met de noodzakelijke solidariteit en saamhorigheid, die alleen kunnen bestaan bij de gratie van publieke erkenning en viering? En hoe kunnen we nog veilig antwoorden zoeken op de vraag hoe het komt dat we zijn wie we zijn?

Herman Pleij